

Dr hab. Dorota Simpson, prof. WSAiB
Wydział Zarządzania
Katedra Zarządzania

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Lilii Neumann zatytułowanej *Polityka energetyczna Polski w świetle założeń polityki klimatycznej Unii Europejskiej*, przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Przemysława Kulawczuka, prof. UG i promotora pomocniczego dr. Andrzeja Poszewieckiego, na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego

Podstawą formalną sporządzenia recenzji uchwała Rady Dyscypliny Ekonomia i finanse Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 17 lipca 2025 roku i pismo Przewodniczącego Rady Dyscypliny Ekonomia i finanse dr hab. Leszka Czerwonki, prof. Uniwersytetu Gdańskiego, w którym zwraca się z prośbą o sporządzenie recenzji rozprawy doktorskiej mgr Lilii Neumann. Postępowanie prowadzone jest w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn.: Dz.U.2024.1571 t.j. z dnia 2024.10.24).

Wybór tematu i określenie problemu badawczego

Doktorantka podjęła istotny i bardzo aktualny problem badawczy, jakim jest dynamiczny wzrost zapotrzebowania na energię związany z rosnącą liczbą ludności, wzrostem zamożności społeczeństw oraz postępem technologicznym prowadzącym do cyfryzacji wielu procesów gospodarczych, co również generuje popyt na energię

(rozwój technologii informatycznych, zwłaszcza AI, wiąże się z bardzo dużym zużyciem energii elektrycznej) z jednej strony oraz konieczność ochrony klimatu, a tym samym ograniczenia wykorzystywania paliw kopalnych jako źródeł energii, z drugiej strony. Znaleźcie rozwiązanie tego dylematu stanowi jedno z ważniejszych wyzwań, przed którym stoi gospodarka światowa i dlatego powinien być rozwiązywany na szczeblu globalnym. Jednak z uwagi na różną strukturę źródeł energii poszczególnych krajów, a tym samym często ich skrajnie różne priorytety i interesy, niezwykle trudno jest uzyskać konsensus w kwestii ochrony środowiska naturalnego w skali globalnej. Trzeba mieć na uwadze, że działania podejmowane w tej dziedzinie wywierają praktycznie wpływ na wszystkie sfery życia społeczno-gospodarczego i nie zawsze przynoszą natychmiastowe korzyści, a z reguły wiążą się z kosztami oraz niedogodnościami, zwłaszcza dla krajów słabiej rozwiniętych. Podczas, gdy koszty, które trzeba ponieść są wymierne, to przyszłe korzyści mogą być trudne do oszacowania. Dlatego, między innymi, wdrażanie polityki Zielonego Ładu spotkało się z oporem i protestami społecznymi nie tylko w Polsce, ale i w relatywnie zamożniejszych krajach Unii Europejskiej.

Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego Polski w świetle rosnącego popytu, ograniczonych możliwości po stronie podaży, konieczności kontrolowania i stabilizowania cen oraz założeń polityki klimatycznej Unii Europejskiej, stanowi jedno z najpoważniejszych wyzwań stojących przed decydentami w Polsce. Jeśli dodatkowo uwzględni się sytuację geopolityczną i toczącą się wojnę w Ukrainie, to strategiczna rola energetyka ujawnia swoje niekwestionowane znaczenie. Przerost regulacyjnych funkcji Unii Europejskiej, a w konsekwencji i poszczególnych rządów narodowych, inkorporujących unijne uregulowania do swoich aktów prawnych, może w pewnym momencie stanowić poważne utrudnienia dla rozwoju sektora energetycznego, a tym samym całej gospodarki. Może także przyczyniać się do frustracji i zniechęcenia przedsiębiorców oraz poczucia ograniczania swobód jednostki. Dlatego uważam, że potrzeba zdiagnozowania przyczyn trudności związanych z implementacją tej polityki w Polsce stanowi ważną przesłankę podjęcia tego tematu przez Doktorantkę. Zgadzam się z Doktorantką, która stwierdza we wstępie dysertacji, że problem szeroko rozumianej ochrony środowiska, obejmującej także troskę o klimat, stał się ważnym przedmiotem badań z obszaru ekonomii i wart jest systematycznego monitorowania. Jestem przekonana, że podjęty temat jest istotny nie tylko z teoretycznego, ale i

praktycznego punktu widzenia, zwłaszcza w świetle dynamicznych zmian zachodzących w otoczeniu ekonomicznym, politycznym, technologicznym, społecznym i prawnym. Biorąc powyższe pod uwagę pozytywnie oceniam zarówno wybór, jak precyzyjnego określenie problemu badawczego.

Cele rozprawy i hipotezy badawcze

Doktorantka sformułowała ogólne i szczegółowe cele rozprawy, pytania oraz hipotezy badawcze. Dwa cele ogólne to:

- zbadanie sposobu kształtowania i realizacji polskiej polityki energetycznej na tle polityki klimatycznej UE oraz wpływu tej polityki na polską politykę energetyczną
- zbadanie, jak te polityki są odbierane przez obywateli.

Oprócz celów ogólnych Doktorantka wyznaczyła sobie cztery następujące cele szczegółowe:

- zbadane, w jakim stopniu realizowana polityka energetyczna i klimatyczna jest zgodna z przyjętymi celami klimatycznymi oraz głównymi założeniami jej funkcjonowania,
- sprawdzenie, na ile rozwiązania w zakresie prowadzonej polityki klimatycznej służą ochronie środowiska i klimatu,
- zbadanie realnych możliwości realizacji celów klimatycznych UE,
- zbadanie, jak prowadzona polityka klimatyczna UE i energetyczna Polski jest postrzegana przez obywateli.

Jeśli Autorka zamierzałaby opublikować rozprawę, to sugerowałabym nieco inne ujęcie celów rozprawy. Badanie jest procesem, który ma ułatwić zrealizowanie określony celu i w związku z tym nie może być celem samym w sobie. Dlatego proponowałabym użycie innych sformułowań, np. zdiagnozowanie, zidentyfikowanie, określenie, ocena itp. Chcąc ocenić jakieś zjawisko trzeba je najpierw zidentyfikować, zdiagnozować, przeanalizować, a następnie dokonać oceny. Można identyfikować związki lub współzależności między zjawiskami, ich wzajemne oddziaływanie na siebie, bądź je porównywać, wykazywać trendy, czy tendencje, weryfikować pewne twierdzenia, dlatego w pełni zasadnie jest użycie słowa „sprawdzenie” w drugim celu szczegółowym.

Dla zrealizowania celów ogólnych i szczegółowych Doktorantka postawiła cztery pytania badawcze:

1. W jaki sposób tworzona jest polityka klimatyczna UE?
2. Czy narzędzia stosowane w polityce klimatycznej są odpowiednio zaprogramowane (czy służą realizacji przyjętych i podawanych do publicznej wiadomości celów)?
3. Czy prowadzona polityka klimatyczna służy obywatelom?
4. Czy polityka energetyczna Polski jest realizowana w sposób właściwy dla społeczeństwa oraz rozwoju gospodarczego?

Uważam, że warto byłoby sformułować piąte pytanie nawiązujące do części rozprawy (rozdział piąty), w której Doktorantka zawarła wyniki przeprowadzonych badań empirycznych dotyczących preferencji młodych konsumentów odnośnie do polityki energetycznej i klimatycznej w UE i w Polsce.

Postawione pytania stanowiły podstawę do sformułowania głównej hipotezy badawczej, której Doktorantka nadała następujące brzmienie: „Polityka klimatyczna z rosnącą siłą wpływa na politykę energetyczną Polski, dając jednocześnie władzom publicznym dużo swobody w zakresie metod jej wdrażania. Polskie władze publiczne mało skutecznie przeobrażają politykę energetyczną tak, aby sprostać wymogom polityki klimatycznej UE, co powoduje wzrost obciążeń energetycznych dla ludności i przedsiębiorstw oraz narastanie napięć i dysproporcji w polskim społeczeństwie i gospodarce”. Pominęłabym zwrot „z rosnącą siłą”, gdyż jest bardzo zobowiązujący, wystarczyłoby napisać „wywiera wpływ...” lub „oddziałuje...”.

W odniesieniu do części empirycznej Doktorantka sformułowała pięć hipotez obszarowych (HO) w następującym brzmieniu:

HO1: młodzi ludzie posiadają wyraźne preferencje w zakresie celów życiowych oraz środowiskowych i klimatycznych, które wskazują na umiarkowany apetyt na wzrost produkcji energii. (Zamieniłabym „umiarkowany apetyt” na „umiarkowane oczekiwania”).

HO2: młodych ludzi charakteryzuje wysoka skłonność do zachowań energooszczędnych oraz niska skłonność do akceptacji wyższych taryf za energię elektryczną. (Zachowałabym tylko pierwszy człon hipotezy, gdyż chyba trudno byłoby

znaleźć jakąkolwiek grupę wiekową w jakimkolwiek kraju, która wykazywałaby się wysoką skłonnością do akceptacji wyższych taryf za energię elektryczną lub jakikolwiek inny produkt. Mogły to być dobra luksusowe kierowane do segment bardzo zamożnych i snobistycznych osób, dla których wysoka cena stanowiłaby wyznacznik ich statusu społecznego.)

HO3: młodych ludzi charakteryzuje wysoka skłonność do akceptacji legislacyjnych rozwiązań energetycznych, które są korzystne dla zdecydowanej większości obywateli (ang. Win-win), zróżnicowane podejście do rozwiązań, w których zyski jednych oznaczają straty dla innych i są zdecydowanie przeciwko rozwiązaniom, które są niekorzystne dla większości.

HO4: młodych ludzi charakteryzuje umiarkowany krytycyzm wobec celów polityki klimatycznej UE i bardzo niska skłonność do ograniczenia wolności osobistych związanych z celami klimatycznymi. Młodych mężczyzn charakteryzuje większy krytycyzm niż młode kobiety.

HO5: uwzględnienie preferencji i postaw społecznych ludzi młodych w zakresie celów życiowych oraz priorytetów środowiskowych, energetycznych i klimatycznych spowoduje, że obecne cele KE w zakresie osiągnięcia zerowej emisyjności w UE w 2050 będą niemożliwe lub bardzo trudne do osiągnięcia.

Szczegółowe hipotezy badawcze Doktorantka zawarła w rozdziale empirycznym, co uważam za logiczne rozwiązanie

Struktura pracy i zawartość merytoryczna rozprawy doktorskiej

Na strukturę rozprawy, składa się spis treści, abstrakt w języku polskim i angielskim, wstęp, sześć rozdziałów, zakończenie, bibliografia, spis tabel, spis rysunków i załączniki. Autorka nadała rozdziałom następujące tytuły:

1. *Rola energii w gospodarce narodowej* (32 strony).
2. *Kształtowanie się polityki klimatycznej na świecie* (38 stron).
3. *Polityka klimatyczna Unii Europejskiej i jej wdrażanie* (54 strony).
4. *Analiza i ocena polityki energetycznej polski w świetle założeń polityki klimatycznej Unii Europejskiej* (51 stron).

5. *Badanie preferencji młodych odbiorców w zakresie wybranych elementów polityki energetycznej i klimatycznej w UE i w Polsce* (52 strony).
6. *Rekomendacje* (8 stron).

Strukturę rozprawy charakteryzuje logiczny układ, spójny z celami i hipotezami badawczymi. Na pozytywną ocenę zasługuje graficzne, a dzięki temu klarowne przedstawienie przebiegu całego procesu badawczego i wykorzystywanych metod na poszczególnych etapach. Daje to czytelnikowi całościowy obraz badań prowadzonych przez Doktorantkę oraz nakładu pracy naukowej.

W rozdziale pierwszym, stanowiącym istotną podstawę do dalszych badań, Doktorantka skoncentrowała się na aspektach teoretycznych dotyczących znaczenia energii w gospodarce narodowej, choć nie jestem pewna, czy niezbędne było poświęcenie im aż tak dużo miejsca. Tytuł podrozdziału 1.2. jest, moim zdaniem, zbyt hasłowy i nie w pełni odzwierciedla problemy stanowiące przedmiot badań, które przeprowadziła Doktorantka. Nie używałabym tytułów punktów typu „Energia a rozwój i wzrost gospodarczy...” (punkt 1.2.1.) lub „Energia a produkt ...” (punkt 1.2.4.), gdyż nie są precyzyjną zapowiedzią zawartej w nich treści. Zamiast tego typu sformułowań można by napisać „Współzależność między...”.

W podsumowaniu rozdziału pierwszego Autorka opisuje, co w nim zostało zaprezentowane, o czym czytelnik dowiedział się już we wstępie, podczas gdy w podsumowaniu spodziewałby się raczej wniosków wynikających z przeprowadzonych badań. Rozdział został rzetelnie udokumentowany i świadczy o dużej dociekliwości badawczej Doktorantki.

W przypadku przygotowywania rozprawy do publikacji, warto byłoby nieco zmienić tytuł rozdziału drugiego i zamiast *Kształtowanie się polityki klimatycznej na świecie* napisać *Kształtowanie polityki...*, gdyż polityka zawsze jest kształtowana przez określone podmioty. Tytuł podrozdziału 2.1. brzmi zbyt hasłowo, podobnie ujęte zostały punkty w podrozdziale 2.2 i 2.3. Pierwszy człon tytułu podrozdziału 2.3. jest tożsamy z tytułem całego rozdziału. Można by go zatytułować „Polityka klimatyczna wybranych krajów”. Podrozdział 2.4. zatytułowany „Podsumowanie”, podobnie jak 1.4. zawiera treści, które znalazły się w rozdziale i bardzo skromną część wnioskową.

Rozdział trzeci ma istotne znaczenie z punktu widzenia celów rozprawy, gdyż stanowiąc swego rodzaju kompendium wiedzy na temat polityki klimatycznej UE,

pozwala usystematyzowanie zachodzących przemian w tym zakresie. Czytelnik ma możliwość zapoznania się z celami tej polityki, strategiami, narzędziami i kamieniami milowymi. Na szczególne uznanie zasługuje diagnoza tych obszarów polityki klimatycznej UE, które powinny być zweryfikowane, a w konsekwencji zmienione tak, by nie budziły kontrowersji i protestów.

Bardzo wysoko oceniam merytoryczną stronę tego rozdziału, w którym Doktorantka wykazała się niezwykłą skrupulatnością, dociekliwością i rzetelnością badawczą. Jedyna uwaga krytyczna odnosi się do podrozdziału 3.6. który zawiera tylko jeden punkt, co stanowi błąd logiczny, gdyż większa część musi się składać przynajmniej z dwóch mniejszych.

Rozdział trzeci jest kluczowy dla całej rozprawy, ale w szczególności jest niezbędny dla prezentacji wyników badań dotyczących polityki energetycznej Polski w kontekście założeń polityki klimatycznej UE, które składają się na treść rozdziału czwartego. Struktura rozdziału jest logiczna, a zawarte w nim analizy i oceny polskiej polityki energetycznej stanowią dowód, że Doktorantka posiada dogłębną, a nawet ekspercką wiedzę na temat badanej problematyki. Należy podkreślić, że potrafi nie tylko zaprezentować podejście analityczne, także w sposób syntetyczny odnieść się krytycznie do poruszanych zagadnień. Warto zwrócić uwagę na bardzo bogatą dokumentację źródłową, która została zgromadzona na potwierdzenie stawianych tez, formułowanych ocen i wniosków.

Powstanie rozdziału piątego było uwarunkowane przygotowaniem dwóch wcześniejszych rozdziałów, które stanowiły swego rodzaju fundament, pozwalający na przeprowadzenie badania empirycznego, z wynikami którego czytelnik zapoznaje się w tej części rozprawy. Mam zastrzeżenie do tytułu tego rozdziału, gdyż, jak wcześniej zaznaczyłam badanie jest procesem, który służy do zrealizowania założonego celu lub celów. Stosowniej byłoby zatytułować ten rozdział jako „Diagnoza (lub identyfikacja) i ocena preferencji młodych odbiorców w zakresie wybranych elementów polityki energetycznej i klimatycznej UE i w Polsce – na podstawie wyników badania empirycznego”. Doktorantka dokładnie określiła charakter przeprowadzonego badania, powołując się na schemat zaproponowany przez statystyków, stwierdzając, że zastosowała badanie statystyczne, niewyczerpujące, próbkowe z wykorzystaniem instrumentu badawczego w postaci kwestionariusza, którego formularz został zamieszczony w załączniku. Celem badania było zidentyfikowanie postaw

„respondentów zaliczających się do młodego pokolenia Polaków wobec dotychczasowej polityki energetycznej Polski oraz wpływającej na nią polityki klimatycznej UE”. Dobór respondentów został oparty na dostępności i dlatego populacją badaną byli studenci, których Doktorantka mogła poprosić o wypełnienie kwestionariusza. Grupą badaną byli studenci ostatniego roku studiów licencjackich oraz 1. i 2. roku studiów magisterskich Wydziału Ekonomicznego i Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, których uznano za najbardziej zorientowanych badanych w kwestiach. Dobór respondentów implikował formułowanie wniosków, wynikających z badania, które można było odnieść tylko do pewnej, elitarnej i świadomej grupy społecznej, co Doktorantka wyjaśniła. Niepotrzebnie dwa razy w dysertacji zostały powtórzone hipotezy obszarowe – we wstępie i w rozdziale piątym. We wstępie można było tylko zasygnalizować, że hipotezy obszarowe, odnoszące się do młodego pokolenia zostaną szczegółowo zaprezentowane w rozdziale empirycznym. Zastanawia mnie ostatnie zdanie w hipotezie HO4, które zawiera przypuszczenie, że młodych mężczyzn charakteryzuje większy krytycyzm wobec celów klimatycznych UE. Na jakiej podstawie Doktorantka wysnuła takie przypuszczenie?

Hipotezom obszarowym towarzyszy 9 hipotez szczegółowych, które zostały zweryfikowane na podstawie uzyskanych wyników z przeprowadzonych badań. Syntetyczne i bardzo czytelne ujęcie weryfikacji części hipotez szczegółowych zawarte zostało w tabeli 79 na stronie 237. Sądzę, że celowym byłoby ujęcie weryfikacji wszystkich hipotez w formie tabelarycznej.

Rozprawę zamyka rozdział szósty, zatytułowany: „Rekomendacje”. Można by rozważyć, czy nie byłoby celowym włączenie jego części do Zakończenia, a z części poświęconej instrumentom polityki klimatycznej UE (tabela 80) sporządzić załącznik.

Reasumując, zarówno strukturę rozprawy, jak i jej merytoryczną wartość oceniam bardzo wysoko. Uważam, że Doktorantka wykazała się dużą wiedzą z zakresu ekonomii, w tym ekonomii behawioralnej, a także polityki gospodarczej, w szczególności energetycznej i klimatycznej kształtowanej na szczeblu unijnym i krajowym. Doktorantka dowiodła, że potrafi skutecznie wykorzystywać wiedzę teoretyczną i zaproponować na jej podstawie określone rozwiązania, które mogłyby być wykorzystane przez decydentów kształtujących politykę energetyczną i klimatyczną.

Formalna strona rozprawy

Rozprawa liczy 312 stron, w tym 282 strony zasadniczego tekstu. Opisy bibliograficzne tabel, rysunków oraz odsyłacze zostały sporządzone na ogół prawidłowo. Treść rozprawy została wzbogacona o 80 tabel, 49 rysunków i 5 załączników.

Na bibliografię złożyły się bardzo różne publikacje, które zostały usystematyzowane z wykorzystaniem podziału na druki zwarte (82 pozycje), artykuły (w liczbie 116), źródła prawa (40 aktów), strony internetowe (77) oraz inne materiały internetowe (86), co w sumie daje 401 pozycji. Uważam, że świadczy to o dużej dociekliwości i rzetelności oraz dojrzałości badawczej Doktorantki, która dotarła do tak wielu źródeł, z których duża część to publikacje w języku angielskim.

Język rozprawy jest poprawny, choć Doktorantka nie ustrzegła się drobnych uchybień, z których przykładowo kilka wybrałam, np. używanie zwrotu „co więcej”, który w zasadzie nic nie mówi. Często zamiast „wyniki badania” używany jest zwrot „badanie” (np. s. 4,5 i inne). Zwrot „umiarkowany apetyt” można by zastąpić „umiarkowanym zainteresowaniem” (s. 9 HO1). Należałoby usunąć kolokwializm na s. 14: „przewidywania nijak mają się...”. Trudno też się zgodzić ze stwierdzeniem na s. 15, że „zasoby rosną”, raczej są odkrywane. Na s. 17 zwrot „kłopotliwe” lepiej byłoby zastąpić zwrotem „trudne”. Czy jest celowe dzielenie podrozdziału 2.2. na bardzo krótkie punkty 2.2.2. i 2.2.2.? Na s. 109 usunęłabym słowo „obecnie”, gdyż jest nieprecyzyjne. Tabelę 29 na stronach 121-130 zamieściłabym w załączniku, a w treści przedstawiła jej syntezę i wnioski.

Wnioski końcowe

W art. 187 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 roku z późniejszymi zmianami¹ stwierdza się, że 1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata/kandydatki w dyscyplinie lub dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. 2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie

¹ Dz.U.2024.1571 z dnia 2024.10.24

zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne. 3. Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej. 4. Do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim, a do rozprawy doktorskiej przygotowanej w języku obcym również streszczenie w języku polskim. W przypadku gdy rozprawa doktorska nie jest pracą pisemną, dołącza się opis w językach polskim i angielskim". Uważam, że rozprawa doktorska mgr Lilii Neumann spełnia wszystkie powyższe wymogi, gdyż:

- prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie ekonomia i finanse;
- dowodzi umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej tak w odniesieniu do krytycznej analizy literatury przedmiotu, jak i zaplanowania oraz samodzielnego prowadzenia badań empirycznych z wykorzystaniem odpowiednio dobranych metod ilościowych i jakościowych;
- jej przedmiotem jest oryginalne rozwiązanie aktualnego problemu naukowego;
- stanowi ważny przyczynek do badań nad polityką energetyczną Polski w kontekście założeń polityki klimatycznej Unii Europejskiej oraz jej wpływu na sferę gospodarczą i społeczną. W związku z tym można stwierdzić, iż dysertacja wypełnia w tym zakresie lukę w polskim piśmiennictwie naukowym;
- wyniki uzyskane na podstawie badań wtórnych i pierwotnych pozwoliły na zweryfikowanie hipotez badawczych i zrealizowanie założonych celów;
- dzięki sformułowanym rekomendacjom oraz wnioskom naukowym stwarza decydentom możliwość zastosowania wyników przeprowadzonych badań naukowych w sferze gospodarczej i społecznej;
- jest monografią naukową, zawiera wszystkie wymagane elementy, w tym wymagane streszczenia w języku polskim i angielskim.

Pewne krytyczne uwagi zawarte w recenzji mają charakter dyskusyjny i absolutnie nie wpływają na moją wysoką ocenę tak merytorycznej, jak i formalnej strony rozprawy

doktorskiej mgr Lili Neumann, która w według mnie kwalifikuje się do wyróżnienia nagrodą. Sugerowałabym również opublikowanie skróconej wersji rozprawy.

W związku z tym wnioskuję do Rady Dyscypliny Ekonomia i finanse Uniwersytetu Gdańskiego o dopuszczenie pani mgr Lili Neumann do publicznej obrony.

Dorota Gimpson
Gdańsk, 31.10.2025